

(*Hmeljeva cena.*) Vsako leto se veliko preminja cena hmelja, čeravno se ga za olarije skor vsako leto enaka mera potrebuje. To pa pride od tod, ker ni pridelk vsako leto enak, in ker celi svet špekulira s hmeljem. Leta 1851 je padla cena Saškega (českega) hmelja od 240 fl. na 130 fl. lani od 145 fl. na 48 fl.; naj bolji kup je bil leta 1847, ko je cena od 40 fl. padla na 28 fl. Letošnjo novino so cenili po 185 fl. cent.

Potovanje po okrajnah nebá.

(Dalje.)

Galilej, ki je prvi daljnogled rabiti jel, je vidil, da ima zvezda Jupiter imenovana 4 lune.

„No! s tem si je pač zlato krono zaslužil!“

Gotovo je bil dobiček zvezdogledom in nam vsem, ker smo potem zamogli natanko prerajati: kako daleč je od nas kraj na zemlji proti jutru ali kako daleč drugi proti večeru. Če se vam ljubi poslušati, bom vam razložil kako, in sicer ne po Koperniku, ampak prav po domače. Kaj ne? solnce pri jutru vzhaja ali tam, kjer solnce izhaja, je jutro? — nad tem se ne bote spodtikovali?

„No! to je enkrat pametna! Kako pa naprej?“

Kraj na zemlji, ki daleč od nas proti jutru leži, ima toraj pred jutro, poldne in večer kot mi.

„Gotovo da! kdor pred solnce zagleda, mu pred za božjo gnado gré.“

Vse dežele naše zemlje imajo v 24 urah dan pa noč, toraj imajo ljudje nasprotno pôle sveta takrat dan, ko je noč pri nas. Noč in dan obsegata vsak polovico zemlje; kadar nas noč zapušča, se našim podnožnikom dan odmikuje, in bolj ko smo pri jutru, pred solnce zagledamo. Mislimo si zemljo čez pas v 24 enako širokih delov zdeljeno, — vstopimo se iz našega dela v tisti del, ki je proti jutru našemu naj bolj blizo, tedaj bomo za celo uro pred solnce vidili kakor naši doma ostali rojaki, ako se še naprej v drugi del podamo, bomo že za cele dve uri pred dan in solnčni vzhod imeli kakor naši bratje doma. Ravno tako bo v prvem noč celo uro pred nastopila, v drugem že dve uri pred kot doma. Solnce mora v 24 urah vseh 24 delov obsijati, tedaj vsakega eno uro obséva pred, pa ga tudi eno uro pred zapušča. Če pa gremo v 12. del od nas proti zahodu ali vzhodu, bomo po prvi kot po drugi poti v enaki del sveta prišli, ki je na uni strani zemlje nam nasproti kakor so persi herbtu; ta kraj ima po prejšnjem dokazu 12 ur pred solnčni vzhod, to je, dan, ko imamo doma noč. Ako je nam znano, koliko ur je v enem kraju pred dan kot pri nas, zamoremo prerajati: kako daleč je kraj od nas proti jutru; če pa ima pozneje dan, zvémo kako daleč je do njega proti večeru.

„To že predolgo terpi. Če ne boš hud, čemu pa toliko prazne govorice?“

Nejevoljno že konca dočakujete tedaj: Čujte čemu! Ko bi mi imeli znamenje na zemlji, kterege bi mogli ob tistem času zagledati od več krajev, ki so sto in sto milj saksabi, ter bi v trenutku, ko zagledamo, da je znamenje obsijano, hitro zapazili, koliko je ura odbila, al bi ne bilo mogoče po tem zvediti: koliko ur solnce potrebuje, da od tamkaj sem do nas pride? Če pa mi to vemo, se dá prerajati: kako daleč je od nas tje, kjer znamenje stoji. Takih znamenj pa na zemlji postavljati ne moremo, ker vémo, da okrogla postava zemlje naj više hribe našim očem odteguje, pred ko smo 20 milj za njimi. Takih znamenj moramo tedaj na nebu iskati, — te pa so lune Jupitrove, kolikorkrat se ktera izmed njih za-nj skrije.

„Ali ta resnica poterduje Kopernikov nauk?“

Saj tega nisem dokazoval; rekel sem le, da vam čem po domače povedati, da zvezde, ki so jih po Tiho Brahe-tovi smerti najdlji, niso same prazne igrače.

„Znaš prav imeti; nam se pa vendar le dozdeva, da bi vaše mogočne najdbe ne bile Tiho Brahe-ta nikakor na drugo pot spravile.“

Toliko je res, da bi ga sama najdba 4 Jupitrovih lun ne bila spreobrnila. Ali naši časi niso v znajdbah tako ubožni. Mož bi se bil čudil, od veselja bi bil poskakoval viditi toliko neprecenljivih pot odpertih k izomiki svoje učenosti. Premislite le, kaj vam brani zarjavele misli opustiti ter se bistrournega spoznanja poprijeti. Saj sem že dostikrat slišal, da zatoraj, ker mislite, da je Bog toliko tisuč in tisuč zvezdic zavolj naše zemlje ustvaril, da je naša zemlja vreteno, krog kterege se brez števila svetov vertí. Ko bi le premislili, da je božja previdnost vse z nezapopadljivo modrostjo ustvarila, kako bi mogli v teh krivih vražah terdovratni ostajati, da bi bil Stvarnik vse svetove ali zvezde le za našo zemljo ustvaril, ki so tako daleč od nas, da jih z očmi brez pomočka še ugledati ne moremo, — kake bi mogli svojo pravo dalje terditi, ko bi premislili, da je luna tovaršica naše zemlje, druge lune pa, ki jih pri družih zvezdah vidimo, bi ne bile za-nje, ampak za našo zemljo stvarjene! (Dalje sledí.)

Zgodovinske reči.

2. Rimski zidovi v Hrušici.

Pred letom sem v teh listih nekaj povedal od starega rimskega zidú v Raskovcu med Verhniko in Logatcom. Zdaj vém pisati od več taciš zidov, ki se nahajajo v Hrušici, med Logatcom in Vipavo.

Pervi rimski zid se na cesti čez Hrušico nahaja, ko se od Logatca na prvi višji verh pride; pravijo temu kraju turški klanci, in blizo zdolej je Grudnova kmetija. Ime turških klancov je od tod, ker so Krajnci, vitežtvo in drugo sklicano vojaštvo ondi v letu 1491 Turke zajeli in tako natolkli, da nihče teh kervoločnih roparjev ni življenja odnesel (Valvazor XV. b. 382 str.) Staro zidovje je bilo vse že davno zarašeno, močne drevesa so na njem stale; ko so pred šestimi leti cesto vnovič predelovali in razširjali, so v razvaline zadeli, in precej visocega zidú odkrili. Znati je kup zidanja, kakor da bi tukaj bil kak grad ali kastél stal; zakaj delo je močno, dasiravno iz bolj obilne malte, in tudi nekaj obokov se je sledilo; zraven se kaže, kakor da bi se zid dalje na desno in na levo po robu hriba iztegoval. Utegnil bi kdo reči, da je bil to tabor iz poznejih časov, pa od tabra ali novejšega grada bi se bil med bližnjimi stanovavci spomin ohranil. Tedaj ni drugač misliti, kakor na rimske čase, v kterih je čez Hrušico ali juliške planine poglavitna cesta šla na Italijo; ta cesta je bila močno zavarovana zavolj sovražnih napadov barbarskih narodov; pa tudi rimski vojskovodje so se ondi radi v bran postavljali, ko so med seboj boje počenjali, na priliko: Eugeni zoper cesarja Teodozja v l. 394 (Schönleben Ann. str. 253, in Valvazor XIV. b. st. 205).

Drugi rimski zid je prav v Hrušici, kjer je bila pred časom poštna hiša, in je zdaj cestnarska postaja. Ondi sem našel tudi kamen z rimskim napisom, od kterege ne vém, da bi bil že kdo kaj pisal; ta kamen je terdo pri poti med podertino cerkvice sv. Jederti in imenovano hišo, pa je narobe postavljen; tedaj se spodej proti tlam bere: BONO REIP. NATO. Kamen se kaže takošen, kakor da bi bil za podlogo ktere podobe služil; in tedaj je moglo imé poslavljenege moža na drugem kamnu zapisano stati, kterege pa zdaj ni najti; le nekaj odlomljenega stebra in en na obok obdelan kamen je tankaj zraven. Morebiti je bil spominek

ravno cesarju Teodozju postavljen, kateri je na tej poti Eugenija srečno premagal, in kateremu se tudi drugej napisi postavljeni nahajo z enakim pristavkom (Muratori thes. inscr.); „bono reipublicae nato“ je toliko kot: v blagor občinstva rojenemu. Stari zid pa se dobro za sežen visok pozná na oboji strani ceste; poderta cerkvice ga ima prav v podlogo, ki je ni bilo boljše iskati. Tak zid se pa še dalje sledí na oboji strani ceste po dolgem in širokem, tako da oklepa štirivoglat prostor, kakor od kacega gradú ali kastela. Od te ograje pa se vlečejo ostanjki zidú daleč v gojzd, na južno stran proti Pivki, in na severno proti Černemu verhu. (G. Anton Globočnik, ces. uradnik v Vipavi, kateri mi je od tega več povedal, ga je sam precej na dolgo zasledoval, dokler mu visoko in močno drevje poti ni zaperlo).

Vse take zapore in zabrambe italijanske zemlje niso obvarovale napadov barbarskih narodov, kateri so neprenehoma čez juliške planine v lepo deželo derli. V teh silovitih prehodih so bili tudi vsi zidovi in gradovi v teh hribih razrušeni, in sedanji čas germovje ali pa visoko drevje razvaline pokriva, tako, da je spomin na toliko nekdanjih močnih terdnjav skoraj zgubljen; le domači stanovavci teh hribov še pri prehajanju gojzdov na razvaline zadevajo, in se nad močnimi zidovi čudijo; pa od njih ne pripovedujejo dalje, razun ako jih kdo prav posebej za kaj tacega praša. Sicer se nekaj najde natančno zapisanega, kdaj da so te terdnjave začele v razvaline padati. Ko so kmali po smerti cesarja Teodozja v letu 400 zapadni Gotje s kraljem Alarikom nad Italijo planili, in so terdne soteske juliških planin prederli, takrat so se razrušeni stolpi (turni) in razdjani zidovi od ognja kadili (Muhar Röm. Noricum I. b. po pesniku Klaudianu de reb. gest.) Ko je kralj Teodorik z izhodnimi Goti v l. 490 nad Italijo mahal, je stare gradove že preslabe našel, ter si je novo terdnjavo postavil (Schoenleben Ann. str. 286.)

Hicinger.

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Res, da se nahaja tudi v staroslovenščini gl. doveršivnih za pravi sed. č.; toda malo malo, le kje in kje, kakor se vidi v vsaki pšenici tudi nekoliko zernic ljulike. Toda, kakor ni zato vsa pšenica ljulika, tako ne smemo nekoliko zmot jemati za pravilo*). Da so se pa res motili, posebno prestavlja, tudi pisavci staroslovenski, slovnice neučeni, to nam kažejo očitno tudi spominki brižinski, ki jih pa pri vsem tem jako čislamo, zato ker so naj stariši ostanki milega jezika prededov naših. Tako berem v I. „Tebě ... poručú me (namesto: sve) telo, in mû (n.: svojú) dušu, i moja (n.: svoja) slovesa“ .. in več drugih zmot. Če pomislim nadalje, da stoji v II. (v rokopisu) desetkrat *b* namesto *p*, ali pa narobe: (*bo tom, gosbod, izbovedati, briplizati* itd.); ondaj moram z drugimi vred tudi jaz soditi, da ni pisal ali vsaj prepisaval teh spominkov Slovenec, ampak tujec, naučivši se po slovenski. Ne vem tedaj, zakaj bi izpričala dva glagola iz teh 3 neizvirnih spiskov več od vseh drugih spisov staroslovenskih — izvirnih in neizvirnih. Vendar stoji v njih tudi prav po staro-slovenski glag. nedovrš. na več mestih, kodar bi moral biti po nasprotni misli gl. doveršiven; p.: v I. dvakrat: „tebě se mil tvorjû“ (tvorim = delam), ravno ondi: „ježe pomnjû ili ne pomnjû“. Marko bi rekel dan današnji na tem mestu: „storim“, —

*) Misel tudi gosp. dr. Miklosića, povedana na besede. Naj tedaj ne motijo nikogar kake 3 prikazni, v misel vzete v „Formel.“ str. 170.

dalje: „kterih grehov se (zdaj) spomnim ali ne spomnim“, namesto: „ktere pomnim (pametim) ali (kterih) ne pomnim (ne pametim) ali pa: katerih se spominjam ali ne spominjam“.

Verba docent, exempla trahunt. Kdor še ne verjame, naj bere tedaj sledeče izglede, ki sem jih napisal po nemški, zato ker sta poslovenjevala Trubar pa Dalmatin sv. pismo po nemškem; Japel s pomagavci vred se je pa ravnal do malega po Trubarju in po Dalm. Veliko je popravil, včasih pa tudi kaj popočil. Ali ne daj Bog, da bi sramotil s tem perve pisavce naše! Če so kaj popočili, pa so veliko tudi popravili. Zakaj ne bi popravljali tudi mi, kar je ostalo še nerodnega?

Premišljujmo zdaj sledeče izglede: Mark. 9. 24. (25.) Du stummer Geist, ich gebiete dir —. (Trub. Dalm. Japel: „zapovem“, Kuzm. (ogr. Slov.): „zapovedam“; bolg.: „povelávam“; srb. (Vuk): „zapovijedam“, česki: „přikazuji“, poljski: „rozkazuje“, ruski: „poveljevaju“, starosl. Ostrom.: „veljû“ (Jan. 15. 17. pa „zapovedajû“); Th. επιτάσσω *).

Rimlj. 16. 22.: — auch ich grüßte euch. (Tr. pa Dalm.: „službo spovem“ (!); Jap.: „pozdravim“ (!); Kuzm.: „pozdravljam“, bolg.: „pozdravláva“; srb.: „pozdravljam“; česk.: „pozdravuji“, p.: „pozdravjam“; rusk.: „privěstvuju“; starosl. sv. p. Ostrožko: „čelujû“; Th.: ἀσπάζομαι.)

Rimlj. 16. 1.: Ich empfehle euch auch Phöbe. (Tr. **) Dalm. „poročim“ (!) Jap.: „pèrporočym“ (!) Kuzm.: „poračam“; bolg.: „predavam“; srb.: „preporučujem“; česk.: „poroučím“; dovrš.: „poručím“; poljsk.: „zalecam“; rusk.: „poručaju“; starosl. sv. p. Ostrož.: „vručaju“; Th.: Συμβούλιον.)

Mat. 26. 63.: Ich beschwöre dich beim leb. Gott. (Tr. „zaklinam“, Dalm. „zaklinam“ ***); Jap.: „zarotim“ (!); Kuzm.: „primarjam“; bolg.: „zaklinám“; srb.: „zaklinjem“; česk.: „zaklinám“; poljsk.: „po-przyscęgám“; rusk.: „zaklinaju“; starosl. Ostrom.: „zaklinajû“; Th.: ἐξορκίζω.)

Luk. 23. 41. (razbojnik razbojniku na križu): — wir leiden verdienter Weise, denn unserer Verbrechen Strafe empfangen wir. (Tr. Dalm.: „prijemleva“; Jap.: „prejmeva“ (!); Kuzm.: „jemleva“; bolg.: „vosprijmame“; srb.: „primamo“; česk.: „běřemo“; poljsk.: „bërzemy“; rusk.: „prinjali“ (my) pretekli čas; starosl. Ostrom.: „sprijemljevě“ (dvobr.); Th.: ἀπολαμβάνομεν.)

Jan. 3. 7. (8.): der Wind weht, — aber du weisst nicht, woher er kommt. (Tr. D. J.: „pride“ (!), Kuzm.: „ide“; bolg.: „dohožda“; srb.: „dolazi“ (dojde ali dojde bi bilo doverš.); česk.: „přicházy“; poljsk.: „przychodzi“; rusk.: „proishodit“; starosl. Ostrom.: „prihodit“; Th.: ἐρχεται.)

Jan. 3. 11.: Wir bezeugen, was wir gesehen haben. (T. D. Jap.: „přičujemo“ (ne: popričamo); Kuz.: „svedočimo“; bolg.: „svidetelstvuvame“; srb.: „svjedočimo“; česk.: „svědčíme“; poljsk.: „świadczymy“; rusk.: „svidetelstvujem“; starosl. Ostrom.: „svěděteltstvujem“; Th.: μαρτυροῦμεν.)

*) Trubar v II. d. nov. test. (predg.): „postava, ki zapoveda djati (dējati) vse . . .“ in prepoveda, kar je krivo“ (krivega). Tako govore še tudi Beli Krajci. Nedoločni naklon ločijo Slovenci štaj. okoli Lutomera: „prepovem, prepovedati; — prepovedam, prepovedati“. Ponavl. gl.: „prepovedujem, zapovedujem, napovedujem“ nadomestujejo že tudi terpežne.

**) V prvem iztisu vseh evang. ima pa Trubar v Luk. 23. 46 — in deine Hände beföhle ich m. G. — poročam. (Glejte čuda!)

***) V vis. pesm. VIII. 4. pravi pa Dalm.: „Jest vas zarotim, hčere Jeruzalemske“. „Zaklinam“ je prepisal iz Trub., to je poslovenil sam; oboje „zaklinjam“ in „zarotim“ je pa poslovenjeno po nemškem „ich beschwöre (einmal), da si ima Vulg. v vis. pesm.: pretekli čas „adjuravi vos“ ὲροχισιν.